

Деньги, финансы и кредит

Пластун В. Л.
доцент кафедри фінансів
ДВНЗ «Українська академія банківської справи НБУ»
м. Суми, Україна

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УКРАЇНІ І СВІТІ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Значення страхових компаній в Україні поступово зростає за останні роки. Це проявляється у стабілізації кількості таких фінансових посередників, динаміці обсягів їх активів, диверсифікації напрямів їх вкладення в різні інструменти фінансового ринку. Поряд з цим існує ряд проблем, пов'язаних з тим, що нарощування кількісних показників не завжди супроводжується якісними зрушеннями. Наприклад, українські страховики у післякризові роки не можуть відновити минулі темпи зростання (у порівнянні із попередніми роками): достатньо повільно збільшуються як сумарні активи, так і валові страхові платежі. Вочевидь, на сучасному етапі їх розвитку позначається відсутність підтримки страхового сектору з боку банківських установ, кредитні операції яких сприяли активізації укладення договорів страхування майна, фінансових і кредитних ризиків. Також слід відзначити і стагнацію платоспроможного попиту на страхові послуги з боку домогосподарств і суб'єктів господарювання, що не дає страховикам нарощувати обсяги їх операцій. Проблемним залишається і нерозвиненість лайфового сектору страхування, який є лідером у розвитку страхового ринку розвинених країн, а також постачальником довгострокових фінансових ресурсів на ринки капіталу.

В цілому світові тенденції розвитку страхових компаній можуть бути охарактеризовані як достатньо успішні, що проявляється в майже постійному зростанні обсягів надходжень страхових платежів, які на кінець 2011 р. досягли 4,5 трлн. дол. США, збільшившись на 6% у порівнянні із попереднім роком. При цьому темпи зростання премій від договорів загально ризикових видів

страхування були вищими (8,3%) ніж від страхування життя (4,2%). Співвідношення між цими сферами страхування залишається на користь страхування життя: 57% до 43%, хоча воно дещо погіршилось у порівнянні із 2000 р., коли ця пропорція дорівнювала 62% до 38%.

Глобальна страхова індустрія достатньо успішно впоралась із фінансовою кризою завдяки достатній капіталізації страховиків і більшість з них вже до 2010 року відновили свій капітал до докризового рівня. Відновлення світової економіки сприятиме продовженню сформованого тренду на зростання як капіталізації, так і зборів страхових премій страховиків. При цьому в найближчі роки темпи зростання розвинених економік будуть незначними (2-4%), а економіки країн, що розвиваються, будуть нарощувати обсяги страхових операцій значно швидше (більше 10% на рік).

У більшості країн страхові компанії інвестують залучені кошти в інструменти з фіксованою дохідністю, такі як державні облігації і облігації корпоративного сектору, хоча їх інвестиційні стратегії можуть включати вкладення в акції, нерухомість, інші інструменти (кредити, комплексні фінансові інструменти). Різниця між напрямками інвестування в більшості випадків обумовлена природою зобов'язань страховиків, їх схильністю до ризиків, існуючими нормами і обмеженнями з боку регулюючих органів щодо питомої ваги тих чи інших інструментів. Серед страхових компаній, які займаються страхуванням життя, питома вага облігацій є значно вищою, ніж серед ризикових компаній, тому що інвестування у довгострокові облігації краще відповідає характеру їх зобов'язань, які також є довгостроковими.

Більша частина фінансових показників діяльності страхових компаній України зростає протягом останніх років. Серед позитивних тенденцій слід відзначити збільшення активів, а також капіталізації страхових компаній більше ніж у 2,3 рази. В той же час негативними тенденціями для страхового ринку до 2010 року включно були випереджаючі темпи зростання страхових виплат над страховими преміями як в розрізі валових, так і чистих з майже однаковими показниками: темпи зростання валових страхових премій склали

177%, а валових страхових виплат – 257%. Це призвело до зростання рівня валових виплат з майже 15% у 2005 р. до 33% у 2009 р. (4,2 рази) із зменшенням до 21,4% у 2011 р.

Зростання чистих премій склало 240%, а чистих виплат – 304% із збільшенням рівня чистих виплат у 2 рази. Так у 2009 році останній показник становив майже 50%, а вже у 2011 році він стрімко знизився до 26,2%. Більшість учасників ринку відзначають, що страхуванням охоплено приблизно 15 % всіх можливих об'єктів, хоча наведені дані свідчить про певну насиченість страхового ринку, або принаймні платоспроможного попиту тих суб'єктів, які його мають. До того ж таке насичення досягалось агресивною політикою страхових компаній, особливо з іноземним капіталом, які прийшли на ринок у 2005-2007 рр., коли була можливість отримувати значні прибутки від страхової діяльності. Після фінансової кризи 2008-2009 року такі можливості зникли і скоріше за все відновлення темпів зростання страхового ринку буде спостерігатись лише за умови активізації діяльності банківських установ, суб'єктів господарювання при поступовому збільшенні доходів населення.

Ситуацію нерозвиненості страхування життя можна вважати найбільшим недоліком страхового ринку України, адже світові тенденції свідчать про домінування саме страхування життя над загальноризиковими видами страхування, а в окремих країнах його питома вага взагалі досягає 90% зібраних страхових премій. Враховуючи той факт, що саме страховики, які займаються страхуванням життя є одними з основних постачальників довгострокових ресурсів на фінансовому ринку, стає зрозумілим, що поточний стан страхового ринку не сприяє загальній його еволюції і має незначний вплив на розвиток фінансового ринку.

Що стосується інвестування страхових резервів, то слід відзначити, що обсяги інвестицій по всіх статтях суттєво збільшились за період, що аналізується. В той же час основні статті інвестування за своїми темпами дещо відстають від середніх темпів зростання активів, які визначені ст.31 Закону

України «Про страхування» (які склали 230% за період 2005-2011 рр.). Це стосується насамперед акцій (218%), прав вимог до перестраховиків (89%). В той же час найбільшого приросту зазнали іпотечні сертифікати, цінні папери, що емітуються державою, готівка в касі, нерухоме майно, банківські вклади в іноземній валюті, нерухоме майно. Такий розвиток неможливо пояснити, наприклад, бажанням тримати більше активів у ліквідній формі або необхідністю підвищення загальної дохідності здійснюваних операцій, адже зміни стосуються активів з різними характеристиками. Отже ці трансформації носять скоріше ситуаційний характер і залежать від поточної кон'юнктури на фінансовому ринку.

Співставлення показників розвитку українських страхових компаній із показниками страховиків у світі в цілому свідчить, що загальні тенденції вітчизняного страхового ринку досить близькі до динаміки світу в цілому. Так загальні обсяги зібраних страхових премій, а також їх розподіл окремо за сектором загальноризикового страхування і страхування життя, знаходяться у тісному взаємозв'язку: відповідні коефіцієнти кореляції дорівнюють 0,9 для валового обсягу страхових премій, 0,9 і 0,93 для загально ризикових видів і страхування життя відповідно.

За структурою розміщення активів вітчизняні страховики є зовсім нетиповими представниками, якщо брати до уваги 3 основні напрями вкладення коштів – облігації, акції, нерухомість. У світі страхові компанії перевагу віддають облігаціям, в той час в Україні цей напрям інвестування не перевищує 8%. В той же час традиційно високі для України показники вкладення в акції (40% і більше) зустрічаються лише в окремих країнах (Італія, Японія). Інші іноземні страхові ринки не відзначаються схильністю до цього напрямку. Вкладення в нерухомість українських страхових компаній також знаходяться на високому рівні (більше 7%), що є типовим лише для Фінляндії, Японії, Італії.

Таким чином, консервативний характер інвестиційної політики іноземних страховиків, які віддають перевагу інструментам з фіксованою дохідністю, є нехарактерним для України, навіть не дивлячись на те, що обсяги інвестицій в

державні цінні папери суттєво зросли за останні роки. Вітчизняні страхові компанії замість цього розміщують наявні грошові на депозитні рахунки (більше 27% у 2011 р.), які можна вважати субститутами облігацій, адже вони також є напрямом з фіксованою дохідністю.

Ключовою проблемою страхового ринку України залишається недостатнє залучення фізичних осіб до участі в страхуванні життя. Це пояснюється не тільки недостатнім розміром доходів домогосподарств, низькою нормою заощаджень, а й елементарною необізнаністю про можливості інших варіантів розміщення вільних грошових коштів крім банківських депозитів. Важливим фактором виступає і нестабільність індексу споживчих цін, який змінюється у досить широкому діапазоні, що не сприяє до проведення довгострокових вкладень грошових коштів населенням. В цілому ж, приймаючи до уваги, що на банківських депозитах розміщено коштів фізичних осіб, які у сотні разів перевищують сумарні активи страхових компаній, які займаються страхуванням життя, можна говорити про наявність значного потенціалу їх розвитку у майбутньому за умови більшої привабливості цих інституційних інвесторів і стабільності економічної ситуації та фінансових ринків.

Література:

1. Інформація про стан і розвиток страхового ринку України. Річні звіти Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://dfp.gov.ua/734.html>.
2. Про страхування. Закон України 07.03.1996 № 85/96-ВР. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%B2%D1%80/print1341316960227938>
3. Insurance 2011. Research Report. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.thecityuk.com/research/our-work/reports-list/insurance-2011/>
4. World Insurance in 2011. Swiss Reinsurance Company. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.swissre.com/sigma/>

Пластун, В.Л. Проблеми розвитку страхових компаній в Україні і світі в сучасних умовах [Текст] / В.Л. Пластун // Економічні підсумки 2012 року: досягнення та перспективи: зб. матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції (1-2 грудня 2012 року) . - Сімферополь: Economics, 2012. - С. 102-104.